

Лановик Мар'яна Богданівна,
*доктор філологічних наук, професор,
кафедра української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Лановик Зоряна Богданівна,
*доктор філологічних наук, професор,
кафедра української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ТЛІ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

На сьогодні процеси глобалізації у світі охопили практично усі сфери життєдіяльності окремої людини та соціуму в цілому. Цим зумовлена нагальна необхідність усвідомлення оновлення освітніх стандартів, модернізації національної системи освіти та її інтегрування в загальноєвропейський простір. Це передбачає спрямованість змісту, форм, методів, засобів та освітніх технологій на формування багатогранного фахівця у кожній сфері людських знань.

Упродовж останніх десятиліть становлення нових засад національної освіти в Україні здійснюється у площині загальноєвропейських тенденцій розвитку, що спонукає академічну спільноту до переосмислення духовних цінностей. У Педагогічній Конституції Європи зазначено, що «високий професіоналізм і компетенції вчителя спрямовуються на формування повноформатного суб'єкта європейського процесу – людини глибоких знань і культури, носія гуманістичної філософії, світогляду і моралі, національних і загальнолюдських цінностей, на виховання вмінь, потреби і прагнення їх реалізації в європейському і світовому життєвому просторі» [6, с. 114]. Водночас важливим завданням сучасної української вищої школи є накреслення світоглядних орієнтирів відповідно до національних культурних та освітніх традицій, утвердження культури толерантності та гуманізму. Відтак українська освітня спільнота уже тривалий час працює над вирішенням першорядних завдань щодо впровадження інноваційних підходів та вдосконалення рівня фундаментальної освіти, її

гуманізації, активізації науково-проектної діяльності, розширення комунікативного простору університету та розвитку партнерських міжуніверситетських контактів у різних сферах академічної мобільності.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що освітній процес – це система науково-методичних і педагогічних заходів, спрямованих на розвиток особистості шляхом формування та застосування компетентностей. У Законі України «Про вищу освіту» вказано, що «компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських рис, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [7]. Це, безперечно, стосується освіти фахівців усіх рівнів, а також усіх сфер знання. Для формування висококваліфікованого спеціаліста необхідна така організація педагогічного процесу, в якій би можна було поєднати велику кількість теорій, технологій, методів та принципів, що дало би змогу досягти високого рівня систематизації наукових фактів і понять, аналізу та синтезу, встановлення взаємозв'язків між частинами та цілим, впорядкування вмінь і навиків та взаємодії між набутими знаннями із суміжних галузей. Це має бути освітній процес як цілісна система, складовими частинами якої постають цілі, зміст, засоби та способи набуття знань, форми організації освіти та розвитку інтегральної особистості. Зорієнтованість сучасної вищої школи на впровадження компетентнісного підходу підкреслює необхідність постійного оновлення навчальних програм, розроблення нових курсів, які би відповідали новим викликам часу.

Діяльнісний характер такого освітнього процесу зумовлений взаємодією та взаємозв'язком усіх його складників та чинників. Практично мова йде про проблему утвердження нової парадигми освіти в умовах глобальних суспільно-культурних перетворень. Важливим фактором функціонування такого освітнього простору є створення сприятливого комунікативного середовища, де би здобувачі усіх рівнів освіти в особистісному та міжособистісному процесі

спілкування отримували не лише відповідні знання, а й ціннісний життєвий досвід, сягаючи на найвищих щаблях освітньої компетентності певного академічного авторитету для передачі цього досвіду наступним поколінням.

Для підготовки висококваліфікованого фахівця у будь-якій галузі важливим бачиться формування не лише фахових компетентностей, а й комунікативних, які можуть розглядатися як «здатність індивіда налагоджувати та підтримувати необхідні контакти в соціумі, як сукупність знань, умінь і навичок у сфері вербальних і невербальних засобів для адекватного сприйняття та відображення дійсності у різноманітних ситуаціях спілкування [4, с.196]. Комунікативна парадигма є обов'язковою складовою змісту середньої та вищої освіти; комунікативна культура є надзвичайно вагомим чинником підготовки професіонала. При формуванні комунікативної компетентності майбутніх фахівців гуманітарної сфери важлива роль відводиться соціальному, психологічному та методичному аспектам, відтак йдеться про опанування здобувачами різного роду вмінь, «які дозволять їм у майбутньому діяти ефективно в ситуаціях професійного, особистого і суспільного життя» [3, с.9].

При окресленні концептуальної парадигми розвитку вищої освіти часто наголошується на тому, що «комунікативний вплив є дуже важливою проблемою процесу навчання, бо під час нього відбувається зіткнення особистісних позицій і забезпечується подальший взаємозв'язок і діалог як ефективна форма спілкування» [2, с.142]. Мова йде не лише про діалог між здобувачами освітнього рівня чи між здобувачами та лекторами й викладачами. Особливого значення набуває діалог між освітніми програмами, університетами у сенсі набуття нового досвіду та взаємного обміну напрацюваннями і здобутками.

Для подальшого розвитку української освіти у світовому науково-інформаційному інтеграційному просторі задля збереження власних національних академічних традицій та збагачення досвідом інших культур та націй важлива роль відводиться міжнародним проектам як засобу комунікації на найвищому рівні: «Через участь у діяльності та проектах міжнародних організацій українська освіта не лише отримує додаткову інформацію щодо

шляхів, засобів і методів розвитку сфери освіти, а й зможе демонструвати власні здобутки і напрацювання» [5, с.44].

Водночас не можна не враховувати того факту, що від 24 лютого 2022 року Україна перебуває у стані повномасштабної війни. Ця гуманітарна трагедія внесла свої корективи як у життя суспільства в цілому, так і у процеси, в які залучені різні верстви соціуму (зокрема учасники освітнього процесу) та окремі індивіди. Реалізація вище окреслених завдань ускладнилася з огляду на міграційні процеси, руйнацію освітніх закладів на тимчасово окупованих територіях, стан внутрішньо переміщених осіб (і викладачів, і здобувачів), психологічні травми (у тому числі особистісні трагедії тих, хто втратив рідних), технічні перешкоди, пов'язані із тривалим блекаутом тощо. Попри глобальні виклики сьогодення, українська школа не втрачає ні професійних, ні ціннісних орієнтирів. Навпаки, по-новому розкриваються проблеми національної та індивідуальної аксіології, питання збереження здобутків минулих поколінь фахівців усіх рівнів, необхідність підтримання ідей власної національної духовності та ідентичності. Українська сучасна академічна сфера в умовах, що межують із загрозою національного геноциду, сьогодні націлена на той тип аксіології, що «передусім, передбачає нове „відкриття” духовності (цивілізація, яка втратила духовність, приречена на загибель). Інтелект, позбавлений душі, як і цивілізація, позбавлена культури, не має шансів на подальше існування». [1, с.14-15]. Така настанова і тепер, і у післявоєнний час буде сприяти не лише збереженню системи української освіти європейського рівня, а й дасть змогу формувати нову національну еліту в усіх сферах життя та функціонування українського вільного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лановик М., Лановик З. «Смеркання Заходу» Освальда Шпенглера: провіденційна модель науки. *Питання літературознавства*, 2018. № 98. С. 7–22.
2. Левченко Т. Концептуальна парадигма розвитку вищої освіти: монографія. Вінниця: Нова книга, 2017. 344 с.
3. Литвин Т. Компетентнісний підхід у системі вищої освіти України: аналіз базових понять. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. Вип.2. С.9–14.

4. Мамчур Л.І. Мовна і комунікативна компетентність особистості: суть і характерні ознаки. *Педагогічні науки*. 2006. Вип.4. С.193–197.

5. Огнев'юк В. Інтеграційні горизонти української освіти: відкритість системи і пріоритет національних інтересів. *Освітологія*: навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / уклад. В.О.Огнев'юк, С.О.Сисоєва. Київ: Едельвейс, 2013. С.43-45.

6. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. №3. С.11–116.

7. Про вищу освіту: Закон України №1556-VII від 01.07.2014 р.
[URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18)

Любінецька Марія Ігорівна,
кандидат філологічних наук, викладач,
кафедра української та зарубіжної літератури
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**ТЕМА ВІЙНИ НА УРОЦІ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ
(НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ Р. АНДРІЯШИКА «ЛЮДИ ЗІ СТРАХУ»)**

Сьогодні література про війну, на жаль, актуальна. У читачів є потреба подивитися на проблему прямо, без романтизації та пропаганди. У цьому контексті роман нашого земляка Р. Андріяшика «Люди зі страху» заслуговує на особливу увагу. Автор отримав Національну премію імені Т. Шевченка, а твір входить до сотні знакових романів за версією Українського ПЕН-клубу, як «один із небагатьох текстів про Першу світову війну, написаний із перспективи українського досвіду» [6]. Вважаємо за необхідне вивчати та популяризувати зазначений текст у рамках курсів з української літератури, літературного краєзнавства.

У романі «Люди зі страху» Р. Андріяшик зумів окреслити українську національну ідею та дати війні інше потрактування. Тут немає героїв, лише жертви, тому автор підкреслює, що війна – це про чисте зло та механізми продукування насильства. Прокіп Повсюда, якому вдалося вижити і